

Verbod homogenezing dringt onterecht kerk binnen

Eens, het raakt de kerkelijke autonomie aangaande liturgie

door Hansko Broeksteeg De auteur is hoogleraar staatsrecht aan de Radboud Universiteit.

Het initiatiefvoorstel dat Kamerleden van VVD, D66, PvdA en GroenLinks aanhangig willen maken en dat strekt tot een verbod op conversietherapie ('homogenezing', ofwel: een meestal psychologische therapie om lhbt+ 'ers te veranderen in heteroseksueel) gaat om twee redenen te ver. Het voorstel treedt in religieuze erediensten en beperkt het zogeheten *forum internum*, de innerlijke geloofsbeleving van personen.

Vooropgesteld: conversietherapie is een kwalijke zaak. Het gaat uit van de onjuiste veronderstelling dat lhbt+-gerichtheid afwijkend is, en te 'genezen'. Het heeft diepgaande psychische gevolgen voor degenen die de therapie (moeten) ondergaan. Voor een verbod op het aanbieden en het praktiseren van deze therapie zijn daarom goede argumenten.¹ Dat neemt niet weg dat ook dit wetsvoorstel grondrechtelijke grenzen in acht moet nemen.

Inbreuk op religieuze eredienst

Dat geldt in de eerste plaats voor de inbreuk op religieuze erediensten. Conversietherapie geschiedt ook tijdens deze erediensten, bijvoorbeeld door

gebedssessies (of donderpreken). In de toelichting maken de initiatiefnemers duidelijk dat hun voorstel mede betrekking heeft op besloten bijeenkomsten van een kerkgenootschap, waaronder dus erediensten. De bevoegdheid van de wetgever om de godsdienstvrijheid te beperken, varieert naargelang locatie. Deze vrijheid is strikter indien zij binnen gebouwen en besloten plaatsen plaatsvindt. Daarbuiten is zij makkelijker in te perken. Binnen gebouwen en besloten plaatsen geldt dat alleen de wetgever beperkingen mag stellen, omdat de geloofsuitoefening niet de openbare, maar de eigen sfeer betreft. De Grondwet stelt daarover dat iedereen vrij zijn godsdienst mag belijden, 'behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet'. Dat is dan (voornamelijk) de strafwet, die bijvoorbeeld haatzaaien verbiedt. Theoretisch gezien laat art. 6 Grondwet dus ruimte voor overheidsingrijpen 'achter de kerkdeur', maar de wetgever heeft zo'n bevoegdheid nooit willen vastleggen.² Dat is begrijpelijk, omdat hij dan zou ingrijpen in de cultus en rituelen van een kerkgenootschap. Anders gezegd:

hij zou treden in de kerkelijke autonomie, hetgeen in strijd is met de scheiding van kerk en staat. Om dezelfde reden zal strafrechtelijke vervolging van een voorganger vanwege handelingen of uitlatingen tijdens een eredienst niet snel voorkomen. Voorbeelden daarvan zijn in ieder geval niet bekend. Het moet om zeer ernstige zaken gaan, voordat het Openbaar Ministerie wil ingrijpen in de uitoefening van de eredienst.

Een voorbeeld dat in de buurt komt, is het verbod op het gebruik van ayahuasca (een verdovend middel) tijdens de erediensten van de Santo Daimekerk,³ wegens strijd met de Opiumwet. De verboden gedraging betrof echter het vervoer van het middel naar de kerk, niet het gebruik tijdens de eredienst zelf.⁴ Een ander voorbeeld is de veroordeling van een islamitische catecheet die tijdens een videocollege vrouwen-besnijdenis propageerde. Maar ook hiervoor geldt: dat was niet tijdens de eredienst.⁵ Er is wel een

---

Het initiatiefvoorstel omvat een beperking van de godsdienstvrijheid die zich uitstrekt tot de eredienst

civilrechtelijke casus over een predikant die in een gebed tijdens de kerkdienst een (oud-)gemeentelid krenkt.⁶ Dat is echter een civiele procedure, waarin de overheid niet is betrokken. Bovendien lijkt het erop dat dit een eenmalige uitspraak was, die geen navolging heeft gekregen.

Het voorgaande betekent dat hoe sterker religieuze handelingen of uitlatingen de taak of de

roeping van een kerkgenootschap aangaan, hoe terughoudender de overheid is in de regulering daarvan. Anders gezegd: liturgische aangelegenheden behoren tot de kerkelijke autonomie, waar de overheid in beginsel zo veel mogelijk buiten blijft. Handelingen of uitlatingen die daarvan verder afstaan, zijn makkelijker te beperken.⁷

Innerlijke vrijheid van godsdienst

Onderdeel van de godsdienstvrijheid is ook het *forum internum*. Daaronder is te verstaan de innerlijke vrijheid om een godsdienst te hebben. Deze vrijheid is juridisch niet te beperken. Art. 9 EVRM bevat voor de wetgever daartoe géén bevoegdheid. Dat is ook logisch, omdat het dan niet om een uitingsvorm van godsdienst gaat, maar om de innerlijke geloofsweld. Die is (juridisch) onaantastbaar. In de toelichting op het voorstel stellen de initiatiefnemers dat ook gebedssessies onder de reikwijdte van het voorstel vallen. Deze raken echter het *forum internum*.

Als gebedssessies al beperkt kunnen worden, kan dat niet gelden voor stil gebed, dat nu eenmaal niet te reguleren valt.

Nogmaals: er zijn goede gronden voor een verbod op conversietherapie. Het initiatiefvoorstel gaat niettemin wel erg ver. Het omvat een beperking van de godsdienstvrijheid, die zich ook uitstrekt tot de eredienst, en daarmee tot de liturgie. Daarmee gaat het initiatiefvoorstel verder dan wij in de Nederlandse verhoudingen van kerk en staat gewend zijn. Mijns inziens te ver.

---

1 Overigens biedt het strafrecht nu al mogelijkheden. Zie: L. Postma en J. Verhagen, 'Een wettelijk verbod op conversietherapie. Symboolwetgeving of bittere noodzaak?', *Ars Aequi* (2022), AA20220098.

2 Zie bijvoorbeeld art. 12 Algemene wet op het binnentreden, met als uitzondering de ontdekking van strafbare feiten op heterdaad.

3 De Santo Daimekerk is een kerkgenootschap dat zich baseert op oude tradities uit voornamelijk Brazilië. Het kerkgenootschap kent momenteel twee kerken in Nederland.

4 HR 9 januari 2007, *AB* 2007, 181, m.nt. Vermeulen en Groen.

5 Rechtbank Den Haag 19 juni 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:5469.

6 Vz. Rb. Arnhem 24 februari 1989, ECLI:NL:RBARN:1989:AH2585.

7 Vergelijk: S.C. van Bijsterveld, 'Kerken in wetgeving en rechtspraak', *Tijdschrift voor Religie, Recht en Beleid* (2021), nr. 1, pp. 45-68.